

DVA PORTRETA IZ OSTAVŠTINE ŠIMUNA CARRARE

UDK: 75.041.5 (497.5 Split) "18/19"

75 Rendić, D.

Primljeno: 16. 5. 2011.

Izvorni znanstveni rad

Dr. sc. IGOR ŠIPIĆ

Lučićeva 3

21000 Split, HR

Dva portreta, Franza Liszta i Ludwiga van Beethovena, dopisuju se već poznatom iz ostavštine Šimuna Carrare. Autor dosad nepoznatih djela splitski je slikar Dunav Rendić, sin kipara Ivana Rendića. Stoga se raščlanjuje i povezanost te mogući međusobni utjecaji triju umjetnika.

Ključne riječi: Šimun Carrara, Dunav Rendić, Franz Liszt, Ludwig van Beethoven

Šimun (Simeone) Carrara rođen je u Splitu 1864. od oca Nikole (1819.-1905.) i majke Angele (1824.-1909.) rođ. Pavišić. Umro je u Splitu godine 1933. Iz stabla obitelji, inače trogirskoga podrijetla, doznaje se da je Šimun imao sina prvorođenca Nicollangela te dvije kćeri, stariju Lenu, udanu Zlatar, i mlađu Mariju, udanu Molino, u Italiji. Maria Molino-Carrara, vrsna akvarelistica, uvrštena je u red najvećih imena talijanske Nacionalne galerije moderne i suvremene umjetnosti (*Galleria nazionale d'arte moderna e contemporanea*). Prezime Carrara u splitskom ogranku nestalo je sa Šimunovom kćeri Lenom (1900.-1994.). Izravni potomci ove splitske imućne aristokratske obitelji, po sinu Nicollangelu, danas žive u talijanskoj Goriziji.

Obitelj Carrara živjela je u kući na sjeverozapadnom uglu današnje Carrarine poljane u Splitu, te po njoj Poljana i nosi ime. Otac Nikola (Nicollo), u

prizemlju zgrade na istočnoj strani imao je radionicu namještaja, u kojoj je Šimun kao dijete dobio prve poduke iz drvorezbarstva te zavolio umjetnost. Otac ga upućuje u Milano, gdje uči skulpturu i arhitekturu na Akademiji likovnih umjetnosti (*Accademia di Belle Arti*). Stoga se i nazivao kiparom i arhitektom, premda je u umjetničkom opusu najmanje traga ostavio u kiparstvu, a nikakvog (ili je to još nepoznato) u arhitekturi. Akademiju je završio 1889. i već iste godine, po povratku u domovinu, u Zadru organizira prvu izložbu svojih radova u izložima trgovina Gilardi i Toniatti. O njegovu bogatom životopisu i umjetničkom radu, njegovoj građanskoj uljudbi i ugledu iscrpno je pisao Duško Kečkemet u publikaciji Galerije umjetnina u Splitu *Dva dalmatinska umjetnika prošlog stoljeća*, Split, 1958.¹ Ondje među ostalim doznajemo da je ovaj splitski umjetnik bio prvi u odabiru izvođača za restauraciju vrlo oštećenih vratnica splitske katedrale splitskog majstora Andrije Buvine (1214.), prije nego je donesena konačna odluka o njihovoj demontaži i slanju u Beč (1903.). Najveći umjetnički doseg, pak, ostvario je izradom *Lovačkog roga*, majstorskog djela rezbarenja u bjelokosti. Taj je rad, kako ističe Kečkemet, *na visini istaknutih radova te vrsti u povijesti primijenjene umjetnosti. On je uopće najbolje poznato nam Carrarino djelo*. Stoga Carrarin opus treba promatrati i ocjenjivati u onom najboljem što je dao na području skulpture² i rezbarenja u drvu i bjelokosti.³

Premda su njegovi radovi neujednačene kvalitete, te čak i nemaju pretenzije umjetničkih, nego su, prema Kečkemetovu mišljenju, umjetničko-obrtnička djela, pri njihovu vrednovanju treba uzeti u obzir činjenicu da u dalmatinskoj umjetnosti 19. stoljeća i nema velikih i značajnih imena, na razini onih što su djelovala od 13. do 16. stoljeća, davši hrvatskoj umjetnosti i europski značenski prefiks, te onih koja su djelovala u 20. stoljeću. To je bitno za razumijevanje tog doba kao svojevrsne *rupe* u povijesno-umjetničkom kontinuitetu.

Šimun Carrara živio je u Splitu i u ljetnikovcu u Splitskoj na Braču. Premda imućan, bio je vrlo skroman i omiljen. Tako ga je vidio i njegov splitski suvremenik Dujam Srećko Karaman.⁴ Za dalmatinsku likovnu umjetnost njegovo značenje nije preveliko, ali je to umjetnik vrijedan pozornosti, jer, kao i mnogo plodniji njegov suvremenik Ivan Rendić, ispunjava već spomenutu zadaću povezivanja starih dalmatinskih kipara renesanse i baroka s mladim naraštajem 20. stoljeća. Na polju primijenjene umjetnosti Carrara nastavlja tradiciju naših ranoromaničkih klesara pleternih ornamenata, poglavito rada

drvorezbara Andrije Buvine i inih nepotpisanih kamenara majstorskih ukrasa u stilu kićene gotike i renesanse. *Malo je tko, i među našim starijim majstorima, tolikom vještinom obrađivao drvo, a niko nije u našoj sredini ni približno tako vješto radio u slonovini i sedefu, kao Carrara. On je uistinu naš najbolji avorista.*⁵

Premda mu Kečkemet daje malo prostora, zanimljivo je ipak osvrnuti se na njegov serijal reljefnih portreta rađenih u bjelokosti, i to portreta glazbenih velikana: Giuseppea Verdija, Franza Liszta i Ludwiga van Beethovena. Dok minijaturu Verdija danas posjeduje Galerija umjetnina u Splitu, preostale dvije u posjedu su obitelji Carrara, iz talijanske Gorizije. Serijal izdvajamo jer je bitan u uspostavi veze između Carrare i njegova suvremenika Ivana Rendića⁶ te sina mu Dunava Rendića (u Splitu poznatog i pod imenom Dunaj). Postoje poneki pisani tragovi o druženju dvojice umjetnika, pa tako D. Kečkemet podsjeća na zajednički priređenu maskaradu kipara Ivana, nenadmašivog majstora u takvim prigodama, i rezbara u drvu i bjelokosti Šimuna, za splitski tradicionalni karneval 1900. godine.⁷

No čini se kako dva portreta Dunava Rendića u Carrarinoj obiteljskoj ostavštini, Franza Liszta i Ludwiga van Beethovena, danas u posjedu splitske obitelji A. Zlatar,⁸ ukazuju možda i na njihovu širu prisnost i prijateljstvo dviju obitelji. Iako ne najvrjedniji, Dunav je bio popularan splitski slikar prve polovice 20. st., pejzažist koji je svoja djela, većim dijelom za turiste, izrađivao i izlagao na ulicama, ponajviše na Mihovilovoj širini. Utoliko su zanimljiviji, dosad neobjavljivani, njegovi portreti Liszta i Beethovena kao iskaz slikarskog potencijala i lijepih mogućnosti. Portrete je naslikao, najvjerojatnije po narudžbi, za Šimunovu stariju kćer Lenu, tijekom njezine prve glazbene poduke za klavir u Splitu, između 1912. i 1917. Na originalima koje donosimo, u tehnici ulja na šperploči, dimenzija 43 x 34 cm, jasan je njegov potpis (D. Rendić), ali sigurnih zabilježbi godina nastanka djela nema. Stoga se evidentiraju okvirno, prema iskazima članova obitelji A. Zlatar.

Premda su dva umjetnika bila različitih socijalnih položaja, može se promišljati postoji li izravna veza između dvaju Rendićevih likovnih portreta i istoimenih Carrarinih portreta u bjelokosti. Premda nije potvrđeno je li u pitanju narudžba slika ili možda dar, portreti su morali biti rađeni po nekom starijem predlošku. Jesu li to bili Carrarini rezbarski portreti ili možda neki slikarski, ne može se sa sigurnošću reći bez uvida u dva portreta u bjelokosti, Franza Liszta, koji je umro već 1886., i Ludwiga van Beethovena, koji umire još ranije

(1827.), a nalaze se u vlasništvu obitelji Carrara u Goriziji.⁹ Carrara je, naime, Verdijev portret u bjelokosti izradio 1901. u povodu smrti velikoga talijanskog skladatelja, ali njegovog slikarskog portreta kod Rendića nema. Nedostatak se može pravdati eventualno odveć opernim angažmanom Verdija, nasuprot aktivnijim pijanističkim ulogama Liszta i Beethovena u funkciji zadovoljenja potrebe naručitelja. Preklapanje, pak, Liszta i Beethovena u slikarskom i rezbarskom portretu daje naslutiti ne samo mogućnost uporabe minijatura kao predložaka slikarskim radovima nego i značenje portreta kao slikarsko-likovne teme tog doba. Tom stajalištu pridonosi i ocjena likovnog izražaja portretiranih likova. Kečkemet fizionomiju Verdija ocjenjuje portretno određenom i čvrstom, upravo kako u istom stoje i Rendićevi portreti, poglavito portret Beethovena.

Radovi Dunava Rendića dijelom prikazuje Carraru u njegovoj profilnoj čvrstoći, strogosti i ozbiljnosti izraza lica dvaju likova, poglavito Beethovena. Upravo oštrim pogledom, sučeljen licem u lice (*en face*) s motriteljem, takav Beethoven odaje narav genija u već poznim godinama. Lik Liszta, pak, mnogo blažeg izraza lica, oslikan je u profilu, s pogledom udesno, čini se, prema drugim njegovim poznatim portretima, također pred kraj života.¹⁰ Iako djela nemaju posebnih umjetničkih vrijednosti, izražavaju duh i potrebu vremena u kojem su nastala. Portreti su stalan predmet zanimanja građanskog društva Carrarinog i Rendićevog doba, društva koje ne traži toliko umjetnički oblikovan kip ili sliku koliko vjeran portret, doličan javni spomenik ili lijepo oblikovan nadgrobni spomenik. Kiparski ili slikarski posao tog vremena odrađivao se narudžbama, savjesno i zanatski čisto i vješto.¹¹

BILJEŠKE

¹ O drugom autoru, splitskom slikaru Špiri Paparelli Tudoriću (1878.-1946.), piše Kruno Prijatelj.

² Jedno od značajnijih skulptorskih Carrarinih djela je ženska figura s nadgrobnog spomenika obitelji Nikolić na Sustipanu, o kojoj je detaljnije pisao D. Kečkemet; danas se nalazi u Muzeju grada Splita u Papalićevoj ulici, ali joj nedostaje lubanja koju je držala u ruci. Njezinom opisu, prema Kečkemetu (*Alegorijski lik, u košulji koja pada u bogatim naborima, raspletene kose i s banalnim motivom kontemplacije...*) vrlo je slična i skulptura od carrarskog mramora Ivana Rendića, a nalazi se u kapeli oblika baldahina s bakrenom kulpolom – nadgrobnom spomeniku grobnice obitelji Mimbelli – na starom kapetanskom groblju u Orebiću. Mlada djevojka u poluzabačenom položaju, u dugoj nabranoj košulji,

golih ramena, alegorizirajući smrt, u ruci drži izokrenuti vrč iz kojeg istječe voda, alegorija života (Igor Šipić: *In memoriam Matko Župa (1920.-2004.)*. Kapetanov glasnik, br. 8, Split svibanj 2004.). Primjetan je, dakle, ispis Rendićeva rukopisa u Carrarinoj skulpturi, kao rezultat izravnog utjecaja milanske naturalističke škole i djelomično hladnog Canovinog klasicizma. Suvremeni kiparski realistički stil u početku je krasio Rendićevo klesarsko djelovanje. Pojavom secesijskog stila bio je među prvima u nas koji je već 1901. u svoje skulpture i građevne elemente nadgrobnih spomenika unio secesiju, iako osobno oblikovanu i nacionalno folkloriranu. Pionirsku Rendićevu ulogu uočio je i rehabilitirao tek Ivan Meštrović. (Duško Kečkemet: *Žeđ za kiparstvom - U povodu 70. obljetnice smrti Ivana Rendića (1932-2002)*. Vijenac, broj 228, 28. studenoga 2002.)

³ Vidi popis sačuvanih radova: Duško Kečkemet, 1958, 20-21.

⁴ Duško Kečkemet, 1958, 8.

⁵ Duško Kečkemet, 1958, 18.

⁶ I. Rendić rođen je u Imotskom 1849. Djetinjstvo provodi na Braču, gdje upoznaje tradicijsko kamenoklesarstvo. Likovnu akademiju završio je u Veneciji 1871., a nakon toga se usavršavao u atelijeru tada istaknutoga talijanskog kipara Giovannija Duprea u Firenci. Već 1877. u Zagrebu otvara kiparski atelijer, no ondje ne ostaje dugo; nakon potresa 1880. odlazi u Trst, te se ponovo vraća u Zagreb, radeći širom domovine. U već iznimno visokim godinama od 1921. živi u Supetru u posvemašnjoj bijedi. Oduzimanje narudžbe Petrinovićeva mauzoleja u tom bračkom središtu, koje djelo je držao svojim životnim djelom, zadalo mu je težak udarac te ga prepustilo ulici. U splitskoj bolnici umro je 1932., godinu dana prije Carrare. (D. Kečkemet, 2002.; D. Kečkemet, 1969.)

⁷ Duško Kečkemet: *Ivan Rendić*. Brački zbornik, br. 8, Supetar, 1969. ; Duško Kečkemet: *Kipovi Šimuna Carrare na Braču*. Bračka crkva, Supetar, 18/2 – 37, 1996., 31.

⁸ Obitelji A. Zlatar upućujem posebnu zahvalu za dopuštenje objavljivanja i ustupanje fotografija portreta.

⁹ Duško Kečkemet, 1958, 14.

¹⁰ Liszt nije rođen u Raidingu, kakvo se mišljenje uvriježilo u historiografiji. U vrijeme poroda njegove majke obitelj se, zbog radova na kući, preselila na nagov Esterhazija u jednu od njegovih kuća u obližnjem hrvatskom selu Veliki Borištof u Burgenlandu, austrijskom dijelu Gradišća, uz samu austrijsko-mađarsku granicu. Liszta je tako krstio u Unterfrauenheidu (hrvatski Svetice) hrvatski svećenik. Prvi koncert, kao devetogodišnje dijete, dao je u jesen 1820. u Šopronu, gdje i danas stoji spomen porsje kao sjećanje na taj značajni događaj i početak karijere velikog umjetnika. Šopron je danas središte gradišćanskih Hrvata zapadne Mađarske. Osobno sam posjetio sva navedena mjesta i upoznao se s izvornom dokumentarnom građom.

¹¹ Usporedi i s radom *Portret F. Carrar*, Josefa Zieglera iz 1841. u Beču, o kojem piše M. Špikić. Uz krajolike i povijesne prizore, portret je postao inflatorno dominantnim slikarskim žanrom epohe. *Spoj umjetnosti i građanske emancipacije doveo je do osebnog tržišta, u čijoj se ekonomskoj pozadini krila varonovska ideja komunikacije živih i mrtvih, predaka i potomaka, ali i komemoriranja modernoga socijalnog probitka*. Marko Špikić: *Francesco Carrara u Beču 1841. godine*. Kulturna baština, 36, Split, 2010, 343-360.

Slika 1. Dunav Rendić: portret F. Liszta, 1912.-1917. (Split, privatno vlasništvo)

Slika 2. Dunav Rendić: portret L. van Beethovena, 1912.-1917. (Split, privatno vlasništvo)

Slika 3. Šimun Carrara: poprsje oca Nikole Carrare (Split, privatno vlasništvo)

Slika 4. Šimun Carrara: poprsje majke Angele Carrare (Split, privatno vlasništvo)